

PERRY PIERIK

FRATI
DE ARME

Românii, germanii
și Frontul de Est

CORINT
ISTORIE

P E R R Y P I E R I K

FRATI DE ARMĂ

Românii, germanii
și Frontul de Est

Traducere din limba neerlandeză de Cătălina Oșlobanu

Prefață de Manuel Stănescu

CORINT
ISTORIE
—2024—

Capitolul 1

România și Germania nazistă din perspectiva geopoliticii celui de-Al Treilea Reich

„Războiul ar fi trebuit evitat cu orice preț. Germania ar fi trebuit să primească *Lebensraum* fără luptă, numai că noi n-avem diplomați.”

(Dintr-o conversație a ofițerilor germani interceptată de Oficiul de Servicii Strategice – OS, septembrie 1944)

Südst-Politik, sau politica lui Hitler de cucerire a Sud-Estului, în care a fost inclusă și România, a făcut parte din geopolitica germană, considerată o pseudoștiință a filosofiei de cucerire în anii care au urmat celui de-Al Doilea Război Mondial. Termenii *Heim ins Reich* (o singură graniță pentru toți germanii) și *Lebensraum* au fost văzuți ca un motor spiritual periculos, ce a alimentat setea de cucerire a lui Hitler. Cu toate acestea, geopolitica anilor de după Primul Război Mondial nu a fost un eveniment minor sau obscur. Această știință a făcut furori tocmai din pricina turnurii dezamăgitoare pe care a luat-o sfârșitul războiului, o turnură resimțită în mod dramatic, ca o mare nedreptate (Tratatul de pace de la Versailles, prin care germanii au fost nevoiți să ia asupra lor vina integrală pentru război, actul fiind perceput ca un „dictat”).

Încă de la finele secolului al XIX-lea, acestea au fost primele contribuții în domeniul geopoliticii. Friedrich Ratzel este, în general, considerat unul dintre primii oameni de știință care s-au dedicat disciplinei numite încă, la acea vreme, „geografie politică”. Ideile sale s-au făcut remarcate printr-un puternic caracter social darwinist, plecând de la premisa unei „ascensiuni și [a unui] declin” al civilizațiilor și al imperiilor. La baza acestui raționament stătea nu individul, ci forma de viață politică a omului în interacțiunea sa cu spațiul. Din punct de vedere social, lucrurile se împart în permanență între supraviețuire și dispariție sau, după cum a formulat Karl Haushofer, un important reprezentant al geopoliticii, este vorba despre ceea ce este veșnic „și despre întreg”. Prof. Albrecht Penck, angajat al Institutului de Oceanografie din Berlin, a susținut încă din timpul Primului Război Mondial că acest conflict era o luptă împotriva „germanismului”¹ însuși.

Faptul că lucrurile au mers atât de departe se datorează consecințelor Primului Război Mondial. Conform geopoliticianului elvețian Rudolf Kjellén, decedat în 1922, statul a fost perceput ca o *Lebensform*, ca o formă de viață care trebuia să „supraviețuiască”. Astfel că o țară nu era nici ea ceva „abstract” sau „inert”, ci era formată din *Volksgemeinschaft*, comunități rasiale umane, așadar supusă legilor și influențelor naturii. În *Einführung in die Geopolitik* [„Introducere în geopolitică” – n. red.], lucrarea lor de bază din 1935, dr. Richard Hennig și dr. Leo Körholz susțineau că și statele „se nasc”. Ideea de state nou-născute făcea, firește, referire în mod indirect și la consecințele Tratatului de la Versailles și la alte tratate de pace de după 1918, de pe urma cărora au rezultat noi state. Lista noilor țări a fost una considerabilă și a făcut ideea de „state vii” ceva mai ușor de înțeles, pe măsura ideilor vremii. După 1900, printre aceste țări s-au numărat Albania, Ucraina, Finlanda,

Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Islanda și Irlanda; până și Danzig a fost prezentat ca „stat”. La nivel politic, interacțiunea comunităților rasiale a fost monitorizată îndeaproape în acest proces. Dovada faptului că statele nu doar *se nășteau*, ci *se și destrămau* o face Manciuria, cel mai tânăr stat al acelor vremi, stat care a fost înghițit degrabă de Japonia². În plus, oamenii de știință erau de părere că tinerele state, din categoria cărora făceau parte și Germania și România, aveau tendința de a se extinde, și că multe state mai mari, cum erau considerate Olanda și coloniile sale, se mulțumeau cu poziția lor. Unele dintre aceste „vechi state” aveau tendința de a se micșora, „precum bătrânii”. Dar statele se mai și înmulțeau, așa cum a fost cazul celor care au luat ființă din Imperiul Britanic de peste mări. De fapt, astfel s-a întâmplat de multe ori în istorie, încă din vechime, ca în cazul Cartaginei, care s-a desprins cândva de Tir³.

Pentru Karl Haushofer, învățătura desprinsă din perioada 1914–1918 a fost că Germania nu și-a înțeles lecțiile de geopolitică și că aceasta trebuia reeducată. Printre noile idei formulate se numără și lecții specifice pentru Germania ca putere centrală în Europa, o țară tipică, „de trecere”, cu mulți vecini, după cum s-a exprimat prof. Z.R. Dittrich. Situată în centrul Europei (un concept controversat în sine – de cine aparținea Germania, de fapt, de Vest sau de Est?) avea consecințe „geopolitice”. Trebuia să se țină cont de numeroase țări învecinate, care s-au înmulțit după 1918. Se vorbea, așadar, despre o „centură a diavolului” formată în jurul Germaniei, în care granița lingvistică și cea teritorială nu coincideau⁴. Potrivit mai multor geopoliticieni însă, „formată” nu era tocmai cuvântul potrivit. Dreptul wilsonian la autodeterminare, care a făcut furori după noiembrie 1918, ar fi fost utilizat pentru a crea un cordon de state în jurul Germaniei. Chiar și un istoric precum olandezul Jan

Romein indică aici influența franceză, fiind vorba despre un *cordon sanitaire* de jur împrejurul Germaniei. În lupta pentru hegemonia Europei, Parisul a încercat astfel să rămână cu un pas înaintea Berlinului, și se vorbea atunci despre „cercul francez”, „blocul francez” sau despre „pseudo-imperiul francez”⁵.

În cadrul acestor premise complexe, tânăra Germanie a trebuit să se transforme într-un Kernraum, într-un spațiu central, în așa fel încât puterea să fie dispersată pornind din acest „loc geometric”. Kjellén a accentuat importanța unei căi ferate între Berlin și Bagdad, ceea ce a oferit instant o privire de ansamblu despre cum erau gândite lucrurile.

Viziunea lui Kjellén a fost influențată de lipsa de colonii a Germaniei. Deoarece a luat ființă abia în 1871, aceasta nu a avut un rol maritim și a dispus de mult mai puține colonii decât puteri mici, precum Belgia și Olanda. Germania ajunsese „prea târziu”⁶ la împărțirea teritoriilor lumii și era un *Volk ohne Raum*, un popor fără spațiu, după cum scria Hans Grimm în cartea sa din 1926, care s-a bucurat de popularitate⁷. După calculele prof. Albrecht Penck, afiliat Institutului de Oceanografie din Berlin, germanii trebuiau să se descurce cu a mia parte din suprafața Pământului, în consecință aceștia locuind într-o țară „îngustă și mică”⁸. De aceea s-a îndreptat Germania nazistă către continentul eurasiatic, așa cum a fost acesta definit de sir Halford Mackinder*. Acesta a făcut o distincție între *heartland* [zona principală a Eurasiei, între fluviile Volga și Yangtze – n. red.] și *The World Island* [Insula lumii, teritoriu mai larg, format din Europa, Asia și Africa – n. red.]. Germanii considerau că exista un *Kontinentalblok Europa* (Blocul continental Europa), cu un *Kernraum Europa*

* Sir Halford Mackinder a fost geograf și politician britanic, considerat unul dintre întemeietorii geopoliticii și geostrategiei. A trăit între anii 1861–1947 (n. red.).

(Spațiul central-european). Prin *Weltinsel*, sau „Insula lumii”, germanii se refereau îndeobște la America de Nord și de Sud. Înfăptuirea unui *Lebensraum* pentru *Kontinentalblock Europa*, de al cărui spațiu economic extins trebuia să se ocupe Germania, a fost pe agenda politică externă a lui Hitler. Această viziune era una definitorie, deoarece menținerea statu-quo-ului nu a fost o opțiune și avea să însemne declinul Germaniei naziste. Politica *Lebensraum* care a dus la acest declin și din care făcea parte regiunea de sud-est a Europei, implicit România, a cunoscut numeroase fațete. A făcut parte din *Raumpolitik* („politica spațiului”) ca răspuns la lipsa coloniilor germane, în care *Auslandsdeutschtum* („etnicii germani de dincolo de granițe”) au avut un rol important.

Românii de etnie germană, făcând parte dintre așa-numiții *Volksdeutschen*, au jucat un rol însemnat. La 6 octombrie 1939, sub influența victoriei din Polonia, Hitler deja vorbise despre „importanta sarcină” a reorânduiri „legăturilor etnice”, ceea ce în practică a provocat o relocare a naționalităților în cadrul unui program de deportări și repopulări. Poate că aici ar fi bine de subliniat faptul că aceste decizii au fost luate fără a se ține seama de părerea acestor cetățeni de etnie germană, așa cum s-a procedat când aceștia s-au văzut obligați să intre în serviciul militar german.

În teritoriile ocupate ale Poloniei, care fuseseră alipite celui de-Al Treilea Reich ca *Reichsgau* („subdiviziuni administrative”), au fost colonizați etnici germani din România. La 15 noiembrie 1940, aproape 300 000 de polonezi din zonele respective fuseseră deja deportați în 303 trenuri pentru a le face loc etnicilor germani. Până în octombrie 1942 aveau să fie strămutați 81 089, 75 533, 12 581, respectiv 32 366 de etnici germani din regiunile Basarabia, nordul Bucovinei, sudul Bucovinei, Dobrogea și centrul României. Interesele lor au fost reprezentate de *Volksdeutsche*

Mittelstelle – VoMi (Centrul de coordonare pentru etnicii germani) –, sub conducerea generalului *SS-Obergruppenführer* Werner Lorenz și a *SS-Oberführer*-ului dr. Helmuth Behrens, mâna lui dreaptă. Pe teren, acesta i-a numit responsabili cu aducerea [în Reich a] etnicilor germani pe anumiți ofițeri, precum *SS-Oberführer*-ul Hoffmeyer, *SS-Oberführer*-ul Siekmeier și mica lor armată de 600 de persoane. Pentru *Reichsführer*-ul *SS*^{*}, acesta a fost un vârf de lance important al strategiei sale. Încă din 9 octombrie 1939, acesta a fost desemnat comisar al Reichului pentru consolidarea națiunii germane.

Himmler avea o idee romanțată în minte, făcând comparație cu „misiunea spre est” a țăranilor saxoni din Evul Mediu. Se vorbea acum din nou despre *Wehrbauern*, un soi de țăranisoldați care trebuiau să apere „germanismul” în noile teritorii ocupate. Generalul Artur Phleps^{**}, responsabil – în anul 1944 – pentru retragerea spre vest (în direcția Budapesta) a etnicilor germani rămași în urmă din cauza avansului sovietic, era de părere – în 1940 – că cetățenii români de etnie germană formau o „sursă dinamică de energie”. Prin intermediul lor ar fi fost posibilă o dominație a *Südostraum*, așa-numita regiune de sud-est, și o încercuire a spațiului maghiar, care le făcea concurență. Phleps a întrevăzut în asta o oportunitate pentru germani, în special în „direcția sud-estică”, făcând aici referire la Ucraina, Bosfor și Dardanele⁹.

* Comandant al Organizației *SS*. Între 1934 și 1945, această funcție a fost deținută de Heinrich Himmler (n. red.).

** Artur Martin Phleps (1881–1944) a fost ofițer de origine săsească, participant în cadrul armatei imperiale austro-ungare la Primul Război Mondial. În 1919 a fost integrat în armata română, devenind ulterior comandant al trupelor de vânători de munte, fiind unul dintre cei care s-au ocupat de dezvoltarea și eficientizarea acestor unități. A părăsit armata română în 1941 și s-a înrolat în trupele *Waffen-SS*. A fost capturat de armata sovietică în 1944 și ucis în apropiere de Arad (n. red.).

Planurile germanilor au mers, într-adevăr, mult mai departe de „germanii basarabeni” și alți *Volksdeutschen* din zona României. Aceștia sperau să includă degrabă în politica etnică și germanii din Uniunea Sovietică, și plănuiau, de asemenea, să ducă o parte din germanii basarabeni în URSS, pentru a putea înainta astfel înspre est. Ar fi fost vorba de 3 000 de familii, dar „noile pământuri trebuiau obținute [întâi] cu sabia”¹⁰.

La 22 octombrie 1940, Hoffmeyer a anunțat Berlinul că ultimul convoi de *Volksdeutschen* trecuse Prutul. Ultimele trenuri din nordul Bucovinei au pornit spre Cracovia la 17 noiembrie ale aceluiași an. De altfel, Hoffmeyer n-a fost doar un funcționar „pasiv” în slujba lui Himmler. Acesta s-a implicat în execuția evreilor din Transnistria alături de unitățile de lucru formate din prizonieri ai lagărelor de exterminare – *Sonderkommando R* (Rusia) –, unități care au continuat să vâneze bolșevicii în zonă, dar au combătut și renașterea religioasă în Ucraina, inclusiv a catolicismului. Cea din urmă a fost de cele mai multe ori sarcina etnicilor germani, care – făcând abstracție de lucrurile la care Himmler visa cu ochii deschiși – au avut și o voință proprie. *Sonderkommando* a căzut sub jurisdicția șefilor superiori ai SS și ai poliției, care se ocupau de „Rusia-Sud”¹¹. Execuțiile evreilor efectuate de *Sonderkommando R* au fost autorizate de Berlin în ianuarie 1942. Deși raportările a numeroase *Einsatzgruppenkommandos* (așa-numitele „grupuri de intervenție”) încă mai există, nu este și cazul raportărilor celor din *Sonderkommando R*. Se crede că acestea au fost distruse la sfârșitul războiului.

Într-un discurs din data de 22 octombrie 1940 pentru Grupul Național al Partidului Nazist (NSDAP) din Madrid, poziția lui Himmler cu privire la viitor a fost una foarte clară. Acesta a vorbit despre „reunificarea” etniei germane prin Legile rasiale de

la Nürnberg. Prin câștigarea războiului (cu polonezii), au fost „eliberate noi ogoare”. Ce-i drept, Germania a fost nevoită să primească 8 milioane de „compatrioți” (prin anexarea teritoriilor poloneze), dar aceștia aveau să fie ținuți departe unii de ceilalți printr-o separare evidentă. În practică, acest lucru însemna transformarea Poloniei în *Generalgouvernement* (Guvernământ general – stat-marionetă polonez), acolo unde erau strânse laolaltă toate etniile diferite, mai cu seamă evreii. În „Guvernământul general”, aceștia din urmă aveau să fie ținuți din nou în ghetouri, ei fiind, după cum sublinia Himmler, cu toții, evrei din Marele Reich German. Pentru repopularea noilor teritorii fuseseră aduși 250 000 de etnici germani din Basarabia, sudul Bucovinei și Dobrogea. După părerea *Reichsführer*-ului SS, această „transplantare” (*verpflanzt*, după cum o numește Himmler) avea să atragă după sine „schimbări revoluționare”. Solul avea să fie îmbogățit, pentru ca ogoarele să devină roditoare, iar pământul avea să fie complet reamenajat. Dintr-o stepă bătută de vânturi avea să se transforme într-un teritoriu cultural, ceea ce urma să ducă la creșterea imperiului în direcția Răsăritului: „Nu vor mai exista colonii [...], doar spații economice.”¹²

Într-adevăr, pe măsură ce înaintau în Uniunea Sovietică, trupele germane au intrat în contact cu o parte din comunitatea ruso-germană, care fusese parțial deportată spre est de către Stalin. Diferitele autorități naziste au început imediat să se amestece în chestiunile care îi priveau pe aceștia, astfel că și ei au devenit niște marionete ale politicii internaționale. În cele din urmă, cea care a avut influența cea mai mare a fost unitatea de muncă forțată *Sonderkommando R*. Era dificil de ajuns la o adevărată „politică”, deoarece etnicii germani trăiau dispersați pe o suprafață vastă, o parte dintre ei locuind în sfera de influență românească, iar ceilalți, în zona ocupată de Wehrmacht¹³.

Între timp, comunitatea de etnici germani din România a devenit mai strâns legată de Germania. *Volksgruppenführer*, sau liderul etnicilor germani, era Andreas Schmidt*, ajuns în această funcție la numai 30 de ani și fără vreo educație remarcabilă, lucru pe care nu l-a realizat prin forțe proprii. Acesta avea conexiuni cu Gottlob Berger la Berlin, șeful *SS-Hauptamt*, care îi era totodată socru și care l-a propulsat mai apoi în politica românească. Berger susținea că etnicii germani trebuiau să opereze în conformitate cu *Reichsführer*-ul SS Heinrich Himmler. Schmidt a avansat rapid în rândurile apropiaților SS, la nunta sa în 1943 fiind prezent *Reichsführer*-ul SS, care îl considera una dintre figurile cele mai de încredere din spațiul politic românesc.

Doar o parte dintre etnicii germani îl percepeau pe Schmidt ca pe reprezentantul lor, dar nu a existat o forță reală care să i se opună acestuia¹⁴.

În plus, mai exista și factorul militar. Din cauza Blitzkriegului, Hitler avea la dispoziție armata pentru a-și pune în practică politicile. Toate campaniile până la cea din URSS au fost încheiate în șase săptămâni, o realizare nemaîntâlnită. La nevoie se formau coaliții, însă Hitler era atât de convins de victoria Germaniei, încât pentru el acestea nu contau. Pe măsură ce evoluția războiului s-a înrăutățit pentru Germania, s-a apelat din ce în ce mai mult la români.

Condițiile economice de bază pentru susținerea Blitzkriegului fuseseră stabilite în economia planificată germană, mai ales în așa-numitul *Vierjahresplan*, planul de patru ani care a pregătit Germania nazistă pentru război, accentul fiind pus pe

* Andreas Schmidt (1912–1948) a fost politician sas, membru al SS, care a condus Grupul Etnic German din România. A fost cel care s-a ocupat de recrutarea bărbaților de origine germană din România pentru Waffen-SS (n. red.).

fabricarea sintetică a materiilor prime de care țara ducea lipsă. Prin câmpurile de la Ploiești și printr-o serie de companii petroliere, Bucureștiul era deosebit de important pentru Berlin în ceea ce privește livrările de petrol. Pe plan internațional, poziția ocupată de România în industria petrolului era în vremurile acelea cu totul alta decât cea din zilele noastre. În anii '30, aceasta era la același nivel cu Persia (Iranul), de exemplu¹⁵. Începând cu sfârșitul anilor '30, influența germană asupra industriei petroliere românești s-a intensificat. Alături de Uniunea Sovietică, România era cel mai important furnizor de petrol al Germaniei naziste. Prin atacul asupra Uniunii Sovietice, importanța României a sporit. O parte din elita militară avertizase, încă dinaintea de 1933, cu privire la un posibil conflict cu sovieticii. Însă, pentru Germania, o bună relație cu Moscova era, de fapt, indispensabilă. În afara pericolului unui război pe două fronturi, generalul Hans von Seeckt* a atras atenția și cu privire la o ideologizare a relației cu Uniunea Sovietică¹⁶. Acest sfat înțelept a fost ignorat, dar poziția Germaniei în România a fost în schimb consolidată. Multe interese străine din industria petrolieră română au fost cumpărate de Germania¹⁷.

Țărănimea era conștientă de poziția sa în ansamblu și era puternic încărcată ideologic. Oamenii aspirau la autarhie în acea zonă, iar România, ca furnizoare de alimente, a jucat un rol semnificativ în acest proces. În cartea sa, *Das Agrarpolitische Weltbild* [„Viziunea globală a politicii agrare” – n. red.], Heinz Haushofer, fiul lui Karl Haushofer, trata acest aspect pe larg. În esență, problema Berlinului era faptul că Germania abia dacă își asigura nevoile, în proporție de 83%, din propria producție de alimente¹⁸.

* Generalul Hans von Seeckt (1866-1936) a fost șeful Marelui Stat-Major german în anii 1920–1926, perioadă în care a favorizat normalizarea relațiilor cu Uniunea Sovietică, drept măsură de a contrabalansa încercuirea politică și militară a Germaniei, realizată prin Tratatul de la Versailles (n. red.).

Afectată de izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial și de consecințele revizuirii frontierelor în Europa Centrală, precum și amenințată de pericolul sovietic, România condusă de Ion Antonescu a optat pentru o alianță cu Germania nazistă, constituind o veritabilă „frăție de arme”.

Alegerea avea să se dovedească a fi un adevărat pact cu diavolul, în urma căruia evreii români au avut de suferit și o parte semnificativă a armatei a pierit pe Frontul de Est, într-o sângeroasă bătălie care avea să schimbe cursul războiului.

Consultând lucrări de specialitate și documente de arhivă, istoricul Perry Pierik prezintă consecințele acestor evenimente cumplete în ceea ce se dovedește a fi o reconstituire obiectivă a unuia dintre cele mai tragice episoade din istoria României.

Carte recomandată de:

Historia

Parteneri media:

OBSERVATOR
CULTURAL

ISBN: 978-606-088-175-9

www.edituracorint.ro